

BİR ÂYETİN BAŞINA GELENLER

(Dediler ki), ‘Tevrat indirilmeden önce İsrail (Yakub)’un, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğulları’na helaldi.’ De ki; ‘getirin Tevrat’ı da okuyun; eğer iddianızda haklıysanız.

1. Giriş

Bu başlık altında Âl-i İmrân sûresinin 93. âyetinin gelenekte ele alınış tarzını göstermeye, ardından âyetin Kur’ân bütünlüğündeki anlamını tespit etmeye çalışacağız. Önce âyetin metnini sonra da âyete verilen bazı mealleri görelim:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

2. Âyetin Meallerde Ele Alınışı

Türkiye Diyanet Vakfı’nın meali şöyledir:

Tevrat’ın indirilmesinden önce, İsrail’in (Ya’kub’un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlü İsrailoğullarına helâl idi. De ki: Eğer doğru sözlü iseniz, o zaman Tevrat’ı getirip onu okuyun.

Meali hazırlayanlar tarafından kaleme alınan ve Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından çıkan “Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir” isimli eserde de âyete yukarıdaki meal verilmiş ve şu açıklamalar yapılmıştır:

“Hz. Ya’kub’un diğer adı İsrâîl’dir (İsrâîl ve İsrâîloğulları hakkında bilgi için bk. Bakara 2/40). Tefsirlerdeki çeşitli rivayetlerden anlaşıldığına göre Ya’kub aleyhisselâm ağır bir hastalığa yakalanınca doktorların tavsiyeleriyle veya kendi tecrübesi neticesinde deve etini ve sütünü kendisine yasaklamıştı. Daha sonra gelenler ise bunları büsbütün kendilerine haram saymışlardı. İşte âyette İsrâîl’in kendi tercihiyle kendisine haram kıldığı

bildirilen yiyecek bu olmalıdır (Elmalılı, II, 1148).”

Hamdi Döndüren’in hazırladığı Evrensel Çağrı Kur’ân-ı Kerim isimli çalışmada âyet;

Tevrat indirilmeden önce, bütün yiyecekler – İsrail’in/Yakub’un kendine haram kılmış oldukları dışında İsrail oğullarına helal idi...

şeklinde dilimize çevrilir ve şu açıklamalara yer verilir:

“Hz. Peygamber’e gelen bir Yahudi heyeti, Hz. Yakub’un (İsrail) kendisine haram kıldığı yiyeceklerin neler olduğunu sormuştu. Hz. Peygamber şu cevabı verdi: Hz. Yakub (İsrail) bir ara çok şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Hastalığı uzayınca; “Eğer Allah bana şifa verirse en sevdiğim yiyecek ve içecek bana haram olsun” diye adakta bulundu. O’nun en sevdiği yiyecek deve eti, sevdiği içecek ise onun sütü idi” (A. İbn Hanbel, I, 273, 278)

Döndüren, âyetin devamına **De ki: “Eğer doğru sözlü iseniz, haydi Tevrat’ı getirin ve onu okuyun!** şeklinde meal verir ve bu kısım için şu açıklamayı yapar:

“A. İbn Ömer’den rivâyete göre, Yahudiler Hz. Peygamber’i hakem yaparak, zina eden bir erkek ve kadını cezalandırması için getirdiler. Onlar dinlerinde ayıplama ve dayak cezasından söz edince, Nebî, (s.a.s) bu konuda Tevrat’ta bir hüküm bulunup bulunmadığını sordu. Tevrat açıldı, fakat recm âyetinin üstünü kapatarak okumak isteyince, orada bulunan Abdullah İbn Selam müdahale etti ve Tevrat’ta recm hükmünün bulunduğu görüldü.” (Buhârî, Tefsir 3/6)

1 Komisyon, Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Ankara, 2003, I, 468.

Bayraktar Bayraklı'ya ait meal şöyledir:

Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in (günah diyerek) kendine yasakladığı şeyler dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları'na helâl idi. De ki: "Eğer söylediklerinizde samimi iseniz Tevrat'ı getirin de okuyun.

Bu mealin altında şu açıklamalar yapılmıştır:

"... İsrâil (Hz. Yakûb), Tevrat inmeden önce bazı yiyecekleri kendine haram kılmıştı.

Âyetin analizinden şu sonuçları çıkarabiliriz: Bir yiyeceğin haram veya helalliği, Allah'ın hükmüne bağlıdır. İsrâil, (Hz. Yakûb'un) kendisine deve etini haram kılmasının, hastalığı sebebiyle olduğu rivâyet edilmektedir. Hz. Yakûb'un helal olan bir yiyeceği, hastalığı dolayısıyla kendisine haram kılması tıbbî bir zarureten kaynaklanmış olabilir. Kendi ictihadı veya tıbbî bir zaruret nedeniyle deve etini kendine haram kılmış olabilir. Dolayısıyla böyle şahsî bir haram kılma, evrensel kabul edilemez ve nesiller boyu devam ettirilemez.

Hz. Yakûb'un, hastalığı sebebiyle deve etini kendisine haram kılmasından hareketle, sağlık açısından diyetin önemli olduğu hükmünü çıkarabiliriz. Haram kılma yetkisi sadece Yüce Allah'a ait olduğu halde Hz. Yakûb'un böyle şahsî bir tasarrufta bulunması, tıbbî bir nedene dayanmış olabilir. Bununla birlikte âyetle, bu olgunun Tevrat öncesi döneme ait olduğu vurgulanmaktadır. Hz. Yakûb, deve etini, bir adak şeklinde kendisine haram kılmış da olabilir. Mesela, "Bu hastalıktan iyileşirsem, bir daha deve eti yemeyeceğim"

diye nezretmiş olabilir."²

Mustafa İslâmoğlu'na ait meal şöyledir:

Tevrat indirilmeden önce İsrâil (oğullarının) kendisine haram kıldığı şeyler dışında bütün yiyecekler İsrâiloğullarına helâl idi. De ki: "Hadi, eğer sözünüzü eriyerseniz, getirin Tevrat'ı da okuyun da görelim.

Bu mealin de aslında diğerlerinden bir farkı yoktur. Ancak bu mealde, âyetin ilk kısmında geçen "إِسْرَائِيلَ (İsrail)" kelimesine "İsrailoğulları" anlamı verilmiştir. Bununla ilgili olarak meale düşülen dipnotta şunlar yer alır:

Buradaki İsrâil'den kasıt İsrâiloğulları olsa gerektir. Yahudiler, kendileri için İsrâil adını yalın olarak kullanırlar. Tefsirlerde, İsrâil'den kastın Yakub Nebi olduğuna dair rivayetler gelmişse de, bu kesin bir delile dayanmaz. Bu konudaki rivayetler –her ne kadar Hâkim İbn Abbas'a atfedilen bazı rivayetlerin sıhhatine hükmetmişse de– İsrâiliyyat menşelidir. Hz. Yakub'un Allah'la sabaha kadar güreşip onu yendiği türünden Allah'ı cisimleştiren rivayetler de bu çevrede anlatılır (Menâr).³

İsrailiyyat kaynaklı olduğu söylenen rivayetin söz konusu âyetle örtüştüğünü söyleyen Süleyman Ateş şu ifadeleri kullanır:

"... Bu âyetlerde Hz. Ya'kub'un, kendi kendisine haram kıldığı" şeyler dışında bütün yiyeceklerin İsrail oğulla-

² Bayraktar Bayraklı, Kur'an Tefsiri, İstanbul, 2008, IV, 240-241.

³ Mustafa İslâmoğlu, Hayat Kitabı Kur'an, İstanbul, 2017, s. 119.

rına helâl olduğu belirtilmektedir. Bunun aksini iddiâ edenlerin, Tevrat'ı getirip okumaları buyurulmakta ve Allah'a yalan uyduranlar, zalim yani haksız insanlar olarak nitelendirilmektedir...”

“... Kur’ân’ın işaret ettiği olayın, Tekvîn Sifrinin 32. ba-bında anlatılan olay olduğu anlaşılmaktadır:

Harran’da Paddan-aram’da oturan dayısı Laban’ın yanından anayurduna dönen Yakub, “Gece kalkıp iki karısını ve iki cariyesini ve on bir çocuğunu aldı ve Yabbok geçidini geçti... Ve Yakub yalnız başına kaldı ve seher sökünceye kadar bir adam onunla güreşti. Ve onu yenmediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve onunla güreşirken Yakub’un uyluk başı incindi. Ve dedi: Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor. Ve dedi: Beni mübârek kılmadıkça seni bırakmam. Ve ona dedi: Adın nedir? Ve o dedi: Yakup. Ve dedi: Artık sana Yakub değil, ancak İsrail denilecek. Çünkü Allah ile ve insanlarla uğraşp yendin. Ve Yakub sorup dedi: Rica ederim, adını bildir. Ve dedi: Adımı niçin soruyorsun? Ve orada onu mübarek kıldı. Ve Yakub o yerin adını Penuel koydu. Çünkü Allah’ı yüz yüze gördüm ve canım sağ kaldı, dedi. Ve Penuel’i geçtiği zaman güneş üzerine doğdu ve uyluğu üzerinde aksıyordu. Bunun için bugüne kadar İsrail oğulları uyluk başı üzerindeki kalça adalesini yemezler; çünkü Yakub’un uyluk başına kalça adalesine dokundu.”⁴

Kurtubî, En’âm sûresinin 146. âyetinin, Yahudilerin, “Allah bize herhangi bir şeyi haram kılmış değildir, Yakub’un kendine haram kıldıklarını biz kendimize haram kıldık” şeklinde sözlerini tekzip ettiğini söyler. Ancak o, Âl-i İmrân sûresinin 93. âyetinde bunları söylemez, geleneksel söylemi dillendirir.⁵ Beydâvî de, Âli İmrân sûresinin 93. âyetinin tefsirinde, her ne kadar âyetin baş tarafını geleneksel görüş doğrultusunda anlamışsa da, devamında, Yahudilerin, kendilerine ceza olarak bazı şeylerin haram kılındığını kabul etmediklerini,

haram olanların kendilerinden önceki şeriatda da zaten haram olduğunu iddia ettiklerini, bu âyetle de Yahudilerin bu iddialarının ve neshi inkar etmelerinin reddedildiğini söyler.⁶

Tefsir ve meallere yansıyan kurgunun, yani Yakûb (a.s.)’ın hastalanması ve kendisine bazı yiyecek ve içecekleri haram kılmasına dair rivayet İsrâiliyyat kaynaklı gözükmemektedir ve temkinle yaklaşılmalıdır.

3. Âyetin Kur’ân Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıdaki meallerde görüldüğü üzere âyetle geçen Tevrat indirilmeden önce İsrail’in, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi.” anlamındaki ifade Allah’ın sözü/haber vermesi zannedilmekte, bu zanna uygun rivayetler uydurulmaktadır. Mesela bir iddiaya göre Yakub hastalanmış, kendine bazı yiyecek ve içecekleri yasaklamış, âyet de bu gerçeği dile getirmiştir. ‘Tevrat indirilmeden önce İsrail’in, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi.’ ifadesinin Allah’ın sözü olması durumunda âyetin devamında yer alan **De ki; ‘getirir Tevrat’ı da okuyun; eğer iddianızda haklıysanız mealindeki ifadenin ne anlama geldiği, âyet içinde bir tenakuz oluşturduğu kimsenin dikkatini yahut ilgisini çekmemiştir. Benzer sıkıntı bir sonraki âyet için de geçerlidir. 93. âyetin baş tarafındaki ifade Allah’ın sözü ise **Tevrat’ı okuduktan sonra her kim kendi yalanını Allah’a mal ederse, yanlısın büyüğünü yapmış olur mealindeki 94. âyet ne anlama gelmektedir ve 93. âyetin başıyla nasıl bir irtibatı bulunmaktadır?****

Şunu peşinen belirtelim ki 93. âyetin başında yer alan “Tevrat indirilmeden önce İsrail’in, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi.” anlamındaki iddia Yahudilere aittir. Bu durumda 93. âyetin meali şöyle olmalıdır:

(Dediler ki), ‘Tevrat indirilmeden önce İsrail (Yakub)’ın, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecek-

4 Süleyman Ateş, Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri, y.y., trs., II, 80-81.

5 Kurtubî, Tefsir, VI, 82. Bunun, Yahudilerin söylemi olduğuna dair ayrıca bkz. İbn Ebî Hâtim, Tefsir, V, 1410; Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf ebi Zeyd es-Se’âlibî (ö. 875/1470), Tefsiru’s-Se’âlibî: el-Cevâhiru’l-Hisân fi tefsiri’l-Kur’ân, Beyrut, 1997, II, 527-528.

6 Beydâvî, Tefsir, I, 278.

ler İsrailoğullarına helaldi.’ De ki; ‘getirin Tevrat’ı da okuyun; eğer iddianızda haklıysanız. (Âl-i İmrân 3/93)

Görüldüğü üzere yukarıdaki meale “Dediler ki” şeklinde bir takdirde bulunularak başlandı. Ayrıca “İsrail” kelimesine parantez içinde “Yakub” açıklaması getirildi. Hem bunların gerekçelerini hem de “Tevrat indirilmeden önce” ifadesinin ne anlama geldiğini daha da önemlisi ayette bahsedilen asıl konunun ne olduğunu tespit etmeye çalışalım.

Mealde “Dediler ki” Takdiri Niçin Yapıldı?

Âyette geçen “قُلْ” = de ki;” ifadesi âyetin baş tarafında yer alan ifadenin (... كُلُّ الطَّعَامِ) Yahudilerin iddiası olduğunu gösterir. Mealdeki parantez içi ifade (Dediler ki) bunun için kullanılmıştır. Yani âyet, Yahudilerin bir iddiasını dile getirmekte ve devamında da, iddialarında samimi iseler Tevrat’ı getirmeleri istenmektedir.⁷ Sonraki ayette de Allah’a yalan isnad edenlerin büyük yanlış yapmış olacakları bildirilmektedir. Âyet şöyledir:

فَمَنْ أَقْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Tevrat’ı okuduktan sonra kendi yalanlarını Allah’a mal edenler yanlış yapanlardır. (Âl-i İmrân 3/94)

Kur’ân’da “قُلْ = de ki;” şeklindeki pek çok ifadenin bir iddia yahut söyleme cevap verme anlamında kullanıldığını görebiliriz. Mesela Bakara suresinin 80. âyeti şöyledir:

وَقَالُوا لَنْ تَمْسَسَنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا

Ateş bize sayılı birkaç gün dışında dokunmaz dediler. De ki; Allahtan bu konuda bir söz mü aldınız? (Bakara 2/80)

Kur’ân’da özellikle “ق و ل” kök harflerinden oluşan fiilin çeşitli türevleriyle hazfi yaygındır. Bir örnek şöyledir:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Bir gün üstünüze Tur’u kaldırarak kesin söz almıştık: Size verdiğimiz sıkı sarılın, onda olanı aklınızdan çıkarmayın ki kendinizi koruyabilesiniz! demiştik. (Bakara 2/63)

Görüldüğü üzere âyette “خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ” şeklinde başlayan kısmın başına “فلنا” şeklinde takdir yapılarak anlam verilmesi zorunluluktur.

Kur’ân’da Arapça gramer kaideleri gereği pek çok ayette “hazf”lere⁸ rastlanır. Hazfin gerçekleştiği ayetlere anlam verirken özellikle de bir başka dile mesela Türkçeye çevrilirken takdirler yapılır. Şu âyeti bu açıdan görelim:

الرِّكَابُ أَكْثَمُ آيَاتِهِ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ (1) أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ (2)

Elif! Lâ! Râ! (Bu), her zaman doğru hükmü veren, her şeyin iç yüzünü bilen Allah tarafından âyetleri hem muhkem kılınmış hem de tafsîl edilmiş bir kitap(tır).

(Böyle olması), Allah’tan başkasına kul olmayasınız diye(dir). (Ey Muhammed sen de şöyle de:) ‘Ben de O’ndan (size gönderilmiş), sizi uyaran ve müjdeleyen kişiyim’.

Görüldüğü gibi 2. âyette “إِنِّي لَكُمْ” ile başlayan bölüme anlam verirken “de ki” anlamında “قُلْ” takdir etmemiz hem ayeti anlamak hem de anlamı herhangi bir dile doğru yansıtabilmek için gereklidir.

Yine takdir yapılan çok bilindik bir başka örnek Zümer suresinin 3. âyetidir. Âyetin “إِلَّا لِيَقَرُّوْنَا إِلَى اللَّهِ” kısmına “يقولون” şeklinde takdir yapılır. Hatta “قالوا ما” şeklinde bir kıraatten bahsedilir.⁹

Doğru anlama ulaşabilmek için âyetlerdeki bazı ifadelerin başına Arapça gereği bir takım takdirler yapılabildiğini gördük. Bu örnekleri çoğaltabiliriz ancak Âl-i İmrân 93. âyetin başına “قالوا” şeklinde takdirde bulunulabileceğinin delili bağlamında maksadın hasıl olduğunu düşünüyoruz.

⁷ Yahya Şenol, Kur’an ve Sünnet Işığında Helal Gıda, İstanbul, 2015, s. 143-144 (536 nolu dipnot.)

⁸ Her dille söz konusu olan hazf, Arapçada çeşitli gerekçelerle harf, hareke, kelime veya cümlelerin düşürülmesi anlamına gelmektedir.

⁹ Taberi, Tefsir, c:10, s.611.

“İsrail” Kelimesinin “Yakub”un Lakabı Olması

Âyette geçen “İsrail” kelimesi ile kastedilenin Yakub (a.s.) olduğunu söyledik. Şu âyet buna işaret edebilir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

İşte bunlar Allah'ın mutluluk verdiği nebilerdendir. Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte gemiye bindirdiklerimizden, İbrahim'in ve İsrail'in soyundan olup kendilerine doğru yolu gösterdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdir. Onlara Rahman'ın ayetleri okununca gözleri dolarak secdeye kapanırlardı. (Meryem 19/58)

Yukarıda “İbrahim” ve “İsrail” kelimeleri geçmektedir. İsrail bir kişinin isim yahut lakabını ifade ediyor olmalıdır. Bu kişi ayrıca nebi olmalıdır. Çünkü Meryem suresinin ilk âyetinden itibaren Meryem hariç hep nebilerden bahsedilmektedir. Surenin 49. âyetinde İbrahim'e İshak ve Yakub'un verildiğinden ve tüm bunların nebi olduğundan bahsedilir.

فَلَمَّا اغْتَرَلَ لَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا

Onlardan ve Allah ile aralarına koyup yalvardıklarından uzaklaşınca ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Onların her ikisini de nebi yaptık. (Meryem 19/49)

“وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ” şeklindeki ifade başka âyetlerde de geçer.¹⁰ İshak İbrahim'in, Yakub da İshak'ın oğludur.

Şu âyette de İbrahim ve Yakub'un oğullarına işaret edilmektedir:

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبَ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

İbrahim, bu dine uymayı oğullarına vasiyet etmişti. Yakub da öyle yaptı. Dedi ki: “Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti, son nefesinize kadar Allah'a teslim olmuş kişiler olarak yaşayın.” (Bakara 2/132)

Yukarıda İbrahim ve Yakub'un, oğullarına yaptıkları vasiyetten bahsedilmektedir. Zaten İbrahim ve Yakub'un ailelerine atıfla “آلِ إِبْرَاهِيمَ - آلِ يَعْقُوبَ” şeklinde ifade de Kur'an'da geçer. İbrahim ve Yakub'un birbiriyle irtibatlı şekilde pek çok âyette geçmesi de dikkat çekicidir.

İsrail ismini/lakabını Yakub (a.s.)'a kim ya da kimlerin, ne zaman ve niçin verdiğine dair Kur'an'da herhangi bir bilgiye rastlamış değiliz. Kur'an dışı kaynak ve rivayetlerdeki bilgilerin Kur'an'la irtibatını kuramıyor olmamız bu bağlamda ciddi bir sorun olarak karşımızda duruyor. Sorun diyoruz çünkü Kur'an İsrail kelimesini çoğunlukla da “Benî İsrâil” terkinini kullanıyor. Bu bir benimseme, sahiplenme, meşrulaştırma yahut insanların kullanım ve kabulleri üzerinden ifadelendirme mi tam bilemiyoruz. Ancak şu da var ki İbrahim, İshak ve Yakub için “أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ = ü'lü'l-eydî ve'l-ıbsâr” vasıflandırmasının yapılması dikkat çekicidir.¹¹ Yakub'un Yusuf suresinde gözler önüne serilen sabır, kararlılık, Allah'a güven ve teslimiyeti gibi açılardan öne çıkan karakterinin İsrail kelimesiyle irtibatının bulunup bulunmadığı düşünülebilir.

Kur'an, Yunus (a.s.) için “zü'n-nun” ve “sâhibu'l-hut”, İsa (a.s.) için “Mesih”, “İbn Meryem”, Davud (a.s.) için “Zü'l-eyd” isim ve lakaplarını kullanmıştır. İbrahim, İshak ve Yakub için de ü'lü'l-eydî ve ü'lü'l-ıbsâr vasıfları kullanılmakta. “Zü'l-kifl” isimlendirmesiyle yine bir nebiye atıfta bulunulmuştur. “Zü'l-karneyn” şeklindeki lakap da bu bağlamda dikkat çekicidir. Firavun için de “zü'l-evtâd” lakabı kullanılmıştır.

Kur'an nebilerin çoğunluğu da dahil olmak üzere başkalarının isimlendirmeleri, lakapları ve tanımları üzerinden ifadelendirme yapmaktadır. Ebu Leheb, Firavn, Hâman, Tâlût, Câlût, Zeyd, İmrân, Yehûd, Nasârâ, Sâbiî, Mecûsî, Rûm bunun örnekleridir.

İnsanların verdikleri Yesrib, Medine, Mekke, Huneyn, Bedir, Tûr-u Sîn, Medyen, Tuva, Mısır, İrem, Babil gibi yer isimleri de Kur'an'da kullanılmıştır.

Bazen de topluluklara verilen isimlendirmeleri kullan-

10 En'âm 6/84; Ankebût 29/87.

11 Sâd 38/45.

miştir. Semud, Eyke, Hicr, Kehf, Rakîm, Uhdûd gibi.

Kur'ân'da "Yakub" ismi, "Âl-i Yakub (آلِ يَعْقُوبَ)" terkibi kullanılmasına rağmen Âl-i İmrân 93. âyetinde İsrail lakabının kullanılmasının bir anlamı olmalıdır. Kur'ân'ın indiği dönemde Yahudiler Tevrat indirilmeden önce İsrailoğulları'nın uygulayageldikleri bazı haramları Yakub (a.s.)'ın rasul olarak değil de kişisel olarak haram kıldığına vurgu yapmak için İsrail lakabını kullanmış olabilirler mi? Yahut bazı haramların İsrailoğulları'nca sürdürülmesinin Yakub'un kişisel tercihinine bağlılık olduğunu bu sebeple de İsrailoğulları ile İsrail kelimesi arasındaki bağa vurgu yapmak istemiş olabilirler mi? Allah Teâlâ da onların bu kelime tercihini bize nakletmiş olabilir mi?

Bu ve benzer soruların kurgulanıp cevap aranması konunun anlaşılmasını sağlayacaktır.

"مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ" İfadesi

Âyette geçen "مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ" = Tevrat'ın indirilmesinden önce ifadesi" ifadesi ile ne kastedilmektedir?

İbrahim (a.s.)'ın İsmail ve İshak adında iki oğlu vardı. Yakub İshakın oğluydu ve -ileride ele alınacağı üzere- lakabı İsrail idi. Onun soyundan gelenlere İsrailoğulları denir.

Tevrat Musa (a.s.) ile başlayıp İsrailoğullarına gönderilen tüm nebilere indirilmiş kitapların toplamına denir.

Şu ayet Tevrat'ın İbrahim'den sonraki bir dönemde indirildiğini göstermektedir:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ

Ey Ehl-i Kitap! Tevrat da İncil de ondan sonra indirildiği halde İbrahim hakkında ne diye tartışıyorsunuz? (Âl-i İmrân 3/65)

Peki İshak ve Yakup dönemleri için Tevrat'tan söz edebilir miyiz?

Mâide suresinin 44. âyetinde nebilerin Tevrat'la Yahudilere hükmettiklerinden bahsedilmektedir. Bakara suresinin 140. âyetinde de İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Esbatın, Yahudi ya da Nasrani olmadığı vurgu-

lanır. O halde Tevrat sadece İbrahim sonrasını değil Yakup sonrasını da ifade eder. Esbatın da Musa'ya kadar devam ettiği düşünülürse, Tevrat sürecinin Musa ile başladığı söylenebilir.

Kur'an'ın hiçbir âyetinde Musa'ya Tevrat'ın verildiğinden bahsedilmez. Musa'ya kitap verildiği bildirilir. Ancak hali hazırdaki kitab-ı mukaddesin içeriğinden hareketle Tevrat'ın omurgasını/ahkama dair yönünü Musa'ya verilen kitabın oluşturduğu düşünülebilir. Tevrat pek çok nebiye indirilen kitapların toplamıdır. Musa'dan sonraki nebilere indirilen her kitap Musa'ya indirilen kitaba eklenmiş, Tevrat meydana gelmiştir. Nebiler sadece kendilerine verilenle değil kendilerinden önce indirilenle de amel ediyor, hüküm veriyorlardı. İlgili ayet şöyledir:

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرُّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ

İçinde (doğru yola) bir rehber ve nur olan Tevrat'ı biz indirdik. Allah'a teslim olmuş Nebiler, Yahudiler arasında onunla hükmederlerdi. Hocalar ve âlimler ise kendilerinden Allah'ın kitabını korumaları istenmesi sebebiyle onunla hükmederler ve ona şahit olurlardı. (Mâide 5/44)

Şu ayet şeriat anlamında Tevrat'ı oluşturan asıl unsurun Musa'ya verildiğini ve asıl tasdik ilişkisinin Musa'ya verilen kitapla gerçekleştiğini gösteriyor olabilir:

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِمَا نَسْنَأُ غَرِيبًا وَلِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَيُخَرِّجَ اللَّهُ الْمُتَّقِينَ

Ondan önce Musa'nın kitabı vardı; hem bir rehber hem de Allah'ın ikramıydı. Onu tasdik eden bu kitap da Arap diliyle indirilmiştir ki yanlış yapanları uyar-sın ve güzel davrananlar için de bir müjde olsun. (Ahkâf 46/12)

Aynı duruma şu ayet de işaret ediyor gibidir:

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ

Ey halkımız! Musa'dan sonra indirilmiş bir kitap diledik. Kendinden önceki kitapları da tasdik ediyor. Gerçekleri ve doğru yolu gösteriyor. (Ahkâf 46/30)

Âyette Bahsedilen Asıl Konu Nedir?

Âl-i İmran 93. âyette geçen “taam = الطَّعَام” kelimesi, ayetin yemesi haram olan şeylerle ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim En’âm 145. âyette şöyle buyrulmaktadır:

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا
مُسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فِشَقًا أَهْلَ لَغْوٍ لَغْوٍ اللَّهُ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا
عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

De ki: “Bana gelen vahiyde yiyen kişiye yemesi haram kılınmış bir şey bulamıyorum; ölü (leş), akmış kan, tam bir zararlı olan domuz eti ya da fasıklık edip Allah’tan başkasının adı anılarak kesilen hayvan olursa başka. Kim zorda kalır da isyan etmeden ve aşırıya gitmeden bunlardan yerse senin Rabbin onu bağışlar ve ikram eder. (En’âm 6/145)

Ayette yemesi haram olanların dört şey olduğu açıkça bildirilmektedir. Oysa Kur’ân’ın indiği dönemde Yahudilerin ellerindeki Tevrat’ta bu dört şeyin dışında da yemesi haram olanlar vardı ve Kur’ân bu dört şeyin dışındaki haramların onlara ceza sebebiyle verildiğini ve Kur’ân’ın bu konuda haramları dörtle sınırlayarak hayırlısıyla nesih yaptığını bildirmekteydi.

Dolayısıyla Âl-i İmran 93. âyetin asıl konusu bir sonraki yani En’âm 146. âyette yatmaktadır:

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا
إِلَّا مَا خَلَّتْ ظُهُرُهُمَا أَوْ الْخَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا
لَصَادِقُونَ

Yahudilere tek tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır ve koyunların sırtlarına ve bağırsaklarına yapışık olanlarla kemiklerine karışanlar dışında kalan iç yağlarını da haram kıldık. Bu, azgınlıklarına karşılık onlara verdiğimiz cezadır. Biz doğruyu söyleriz.

Gerçekten de öyleydi. Yahudiler, karada yaşayan hayvanlardan sadece çatal ve yarık tırnaklı olup geviş getirenleri yiyebiliyorlardı.¹² Bu kurala göre sığır, koyun,

keçi, geyik, ceylan, karaca, yaban keçisi, gazal, ahı, dağ koyunu gibi hayvanları yemek onlara helal,¹³ geviş getirmelerine rağmen çatal tırnaklı olmayan deve, yaban faresi ve tavşan ile çatal tırnaklı olmasına rağmen geviş getirmeyen domuz haramdı.¹⁴ Yine karada yaşayan gelincik, fare, kara kurbağası türleri (keler ve kaplumbağa), kirpi, bukalemun, bütün kertenkele türleri, salyangoz ve köstebek gibi küçük canlılar da onlara haram kılınmıştı.¹⁵

Onlar bunların kendilerine haram kılınmasının ceza sebebiyle olduğunu kabul etmediler. Nitekim 147. ayet bu konuda bir inkarın yalana sarılmanın geleceğini göstermektedir:

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

Sana yalancı derlerse de ki “Rabbiniz geniş ikram sahibidir. Ama O’nun cezası, suçlular topluluğundan engellenemez.” (En’âm 6/147)

Kur’ân, ceza olarak kendilerine bazı şeylerin haram kılındığından bahsedince Yahudiler bunu reddettiler. Kendilerine bazı şeylerin haram kılınmasının gerekçesi olarak seçkin/üstün topluluk olmalarını göstermiş

¹³ Tesniye, 14:4-5.

¹⁴ Leviiler, 11:4-8; Tesniye, 14:7-8.

¹⁵ Leviiler, 11:29-31. Konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Yahya Şenol, Kur’ân ve Sünnet Işığında Helal Gıda, İstanbul, 2015, s. 138 vd.

¹² Leviiler, 11:1-3; Tesniye, 14:6.

olmalılar.¹⁶ Nitekim bazı ayetler de bunların kendilerini üstün gördüklerine işaret etmektedir.¹⁷

Seçkin topluluk olmalarını Musa'ya kitabın verilmesiyle ilişkilendiriyor olmalılar. Bu durumda Yahudiler Musa dönemini dönüm noktası gördüler.

Zaten "Tevrat indirilmeden önce" ifadesi İsrailoğulları tarihinde Tevrat öncesi dönem olduğunu gösterir. İşte bu sebeple birileri şöyle demiş olmalıdır:

"Siz size haram kılınanları seçkin topluluk haline gelmenizle gerekçelendiriyor, seçkin topluluk haline gelmenizi de Musa'yla tarihliyorsunuz ama Musa'dan önce de mesela Yakup şeriatında da haram kılınanlar var. Bu, haram kılmanın seçkin topluluk olmayla ilgisi-nin olmadığını gösterir."

İşte buna cevaben Yahudiler "Tevrat indirilmeden önce İsrail (Yakub)'ın, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğulları'na helaldi." demiş olabilirler. Yani "Musa'dan önceki haram kılmalar ilahi iradeyle değil beşerî tercihlerle olmuştur." demeye getirdiler.

Tam bu nokta da âyet **Getirin Tevrat'ı da okuyun; eğer iddianızda haklıysanız** dedi. Peki Tevrat'ı getirdiklerinde neyi göreceklerdi? Pek tabii ki Tevrat insanlık tarihi boyunca haram kılınanlar olduğunu söyleyecekti. Mesela dört şeyin insanlık tarihi boyunca haram kılındığını bildirecekti. Dahası onlara haram kılınan bazı şeylerin ceza sebebiyle olduğunu söyleyecekti.

Tevrat, evrenin ilk defa yaratılmaya başlamasından itibaren kendisinden öncesiyle alakalı geniş bir özet ortaya koyar. Bu sayede Tevrat indirilmeden önceki

hükümlerle ilgili bilgi sahibi olabiliriz. Gerçekten Yahudilerin iddia ettiği gibi Tevrat inmeden önce yenmesi haram olan hiçbir şey yok muydu? Yaratılış bölümünün henüz başında Nuh'un kanunları (Şeva Mitsvot Şel Bene Noah) anlatılırken bu kanun maddelerinden bir tanesi yenmesi haram olan şeylerle alakalıdır:

"Yalnız kanlı et yemeyeceksiniz, çünkü kan canı içerir." (Yaratılış 9:4).

Pasajda geçen "kanlı et" yeme yasağı birçok yasağı bünyesinde barındırmaktadır. Öncelikle «kan» bizzat haramdır. Kanından arındırılmamış her türlü et de haramdır.¹⁸ Boğazlanıp kanı boşaltılmamış her türlü hayvanın eti bu kapsama girer. Leş ve canlı hayvandan alınan etin haram olduğu böylece anlaşılır, zira bunların eti kanlıdır. Sadece bu pasajdan yenmesi haram üç yiyecek çıkmaktadır: Kan, leş ve canlı hayvandan alınan et.

Tevrat'a göre Nuh kanunlarının en önemli yasağı "şirk" yasağıdır. Bu yasak kapsamına "Allah'tan başkası adına bir hayvan kesilmesi ve bu kesilen bu hayvanın yenmesi" de girmektedir.

İsa'dan sonra Yahudi olmayanlara Nuh'un kanunlarını uygulamayı kararlaştıran Pavlus önderliğindeki havariler konsilinin maddelerine bakınca o günkü Yahudilerin Nuh kanunları hakkındaki görüşleri daha iyi anlaşılmaktadır:

"Bu nedenle, kanımca öteki uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız. Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız." (Elçilerin İşleri 15:19,20)

O halde tüm bu gerekçe ve açıklamalardan sonra Âl-i İmrân suresinin 93. âyetine verdiğimiz anlamı tekrar edelim:

(Dediler ki), 'Tevrat indirilmeden önce İsrail (Yakub)'un, kendine haram ettiği dışında bütün yiyecekler İsrailoğulları'na helaldi.' De ki; 'getirin Tevrat'ı da okuyun; eğer iddianızda haklıysanız.

16 Tora, "sen Tanrın Aşem için kutsal bir halksın" sözlerinin bir devamı olarak bu kutsiyetin gereği olan yiyecek diyetine yer vermektedir. Bene-Yisrael hem kalbinde hem de ağızda kutsal, diğer uluslardan farklı bir ulus olmalıdır. Böylece onları gören herkes, hem onların matem işareti olarak bedenlerinde yaralar açmadıklarını hem de önlerine gelen her şeyi yemediklerini görecektir. Kutsal bir halkın tame olan ve insanın ruhunu tame yapan yiyecekleri yemesi uygun değildir (İbn Ezra)
Manevi açıdan temiz olan ve olmayan hayvanlar Tora verilmeden çok önce bilinmekteydi. Nitekim Tanrı, Noah'a gemiye "temiz olan ve olmayan" hayvan çiftlerini almasını emretmiştir (Bereşit 7:8). Buna rağmen Tufan sonrasında Tanrı Noah ve çocuklarına bundan böyle sadece bitki değil, hayvan eti de yiyebileceklerini söylediği zaman, bunlar arasında bir ayırım yapmamıştır (Bereşit 9:3). Tanrı bu ayırımı sadece Bene-Yisreal için yapmıştır, zira Bene-Yisreal Tanrı Adına Kutsal ve O'nun Özel Halkı olarak, insanın özüne olumsuz etkide bulunan her türlü "temiz olmayan" yiyecekte uzak tutulmuştur (Sforno). Bkz. Tora, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2009, V, 307-306.

17 Mâide 5/18; Bakara 2/80.

18 Rashi de bu görüştedir. Bkz. "Tora", c.1, ss.53, Gözlem yay. 2002.